

Szellemi végvárat építeni

Szakolczay Lajos beszélgetése Hegedűs Imre Jánossal

Hegedűs Imre János író, irodalomtörténész az erdélyi Háromszékről emigrált családjával együtt – valójában a Securitate nagy kínzások után elűzte – Ausztriába. A nyolcvanas évek közepétől több mint másfél évtizedet töltött Bécsben, utána felnőtt gyerekeivel együtt hazatelepült Magyarországra. Számtalan munkahelyen dolgozott (culágerként, gyári munkásként, sofőrként, előadóként, magyartanárként, szerkesztőként) – a családnak valahogy talpon kellett maradnia –, de mindig is a szellem embere volt. Írástudását Romániában nem kamatoztathatta – megszállott tanárként, majd tanfelügyelőként az ifjúság nevelése töltötte ki idejét –, viszont az emigráns lét szorításában megeredt a tolla. Tanulmányai, kritikái, különböző irodalmi és művelődéstörténeti tárgyú cikkei jobbára a *Bécsi Napló*ban jelentek meg (évekig a szerkesztőbizottság tagja volt), ám a római *Katolikus Szemlé*től az *Őrség naptárjáig* vagy a győri *Kisalföldig* számtalan orgánumban letette a névjegyet. A *Körfolyosó – Bécsi glosszák 1985–2003* című könyve (Accordia, 2003) egy nyughatlan, széles látókörű, az értékeket pontosan számba vevő esszéista gondolkozás-arszenáljának hű tükre. Az irodalomtörténész pedig az Erdély apostoláról szóló Benedek Elek-monográfiában (Pallas-Akadémia, 2006) mutatta meg az oroszláncörmeit. Ám a meglepetést szépírói – föltehetőleg folytatódó – kalandja jelentette, hiszen a novellisztikus részekre tagolt emlékezés-regénye (*A néma esküje*, Széphalom, 2004) nyelvezetével, a valóság és látomás közötti sávban játszó – valódi! – történeteivel olyan alkotás, amelyben az egyéniségét a legnagyobb szenvedés között is vállaló, a kisebbségi lét és az emigráns lét poklát egyként megélt író helytállása – minden körülmények között embernek maradni – nem akármilyen módon tükröződik. Mielőtt leültünk volna beszélgetni, két napra kiruccantunk élete egyik fontos állomására, Bécsbe, hogy ott – akár a helyi színeket ízelve – közösen eltöprenghesünk életről, sorsról, a paraszti lét és a városi polgárság közötti különbségről, a nyakunkba boruló történelemről, a császárváros sokakat megtevesztő, mert sok értéket, azon felül a jólétet kínáló varázslatáról.

– *A metropolis kőhegyeiből visszatekintve először hadd faggassalak gyermekrodról, a falu szokásvilágáról, munkaerőkölcseről, látomással fölérő – végül is mindig a munkában gyökerező – titkairól. Mikor azt írod, hogy „mintha a világ köldökzsinórja lett volna Hidegkút”, előttem csaknem megnyílt a mennybolt.*

– A múlt időt jelen időre változtatnám: Székelyhidegkút ma is „a világ köldökzsi-

nórja” számomra, ez a parányi zsákfalú a két Küküllő vízválasztóján, többet adott nekem, mint a későbbi iskolák, akadémiák, világvárosok; a „mindentudás egyeteme” volt számomra, megtanultam a létezés, az életben maradás, a megkapaszkodás minden tisztességes módját és formáját; úgy éltünk, ahogy ősünk, az ősfoglaló, őstermelő lófőszékely ősünk ezer éven át éltek, létrehoztuk okos ésszel, dolgos kézzel és hangyaszorgalommal a megélhetéshez szükséges javakat, boltból csak ekevasat, lámpaolajat és sót vásároltunk; fényesre csiszolódott markunkban kedves szerszámaink nyele (Hogy szerettem a háromágú favillát!), az erdőből fejsze sem volt nehezebb, mint a süldőlányoknak faragott gereblye; házat építettünk kalákában, kutat ástunk, legényes tánccal döngöltük simmára bármelyik gazda csűrjének földjét, csóvafát állítottunk húsvétkor a legszebb lányok kapujában, elloptuk lakodalomban a menyasszonyt, majáliskor, szüretkor cigánybanda muzsikájára úgy énekelünk, hogy zenget belé a határ, a szüreti bálon éberen örködtek a csőszlegények, nehogy letépjük a felkötözött szőlőt, de éppen olyan erkölcsös volt erdőnek-mezőnek, a kamaszlegények éjszakai gyümölcslopásán kívül senki kóstjában, gabonájában, szénafüvében nem eshetett kár: „rendtartó székely falu” voltunk.

– *A gyerek tehát korán megismerkedett a munkával. Milyen volt a család rendje? Gyerekkori csínytevések, játékok?*

– Család, szülő, közösség, ünnepek, játék... Milyen meghatározó minden ember életében! Gyér írásos dokumentumok és szójhagyomány alapján tudtam meg, hogy a hidegkúti Hegedűsök Magyarzsákokról származnak, ebből a családfából kanyargott fel aztán egy ág Budapestre is, jeles újságírók és politikusok termettek azon az ágon a jó öreg monarchia fénykorában, a tizenkilencedik század végén. Anyám Veress volt, szép, szórvány ö-ző nyelvjárásunkban: Vöröss, és én úgymond „anyám fia” voltam, túlérzékeny, gyakran síró, fehér embertől, fehér asszonytól, lúdlábú kísértettől féltő kisgyerek. De az erdő, a mező kigyógyított, a falu nem tűrte a nyavalygást, hatéves koromban kiarattam sarlóval a kalangyát, tizenhat évesen már beálltam a sorba a kaszás legények közé. De azt is hozzámondok, hogy a Veressek voltak a messze földön híres legjobb székely ezermesterek, nagybátyám, anyám öccse cipőt talpalt, bútort, szekeket, szánt faragott, disznót vágott, székely harisnyát szabott, tehenet, disznót, kehes lovat gyógyított, malacot herélt, gyümölcsfát oltott..., sorolhatnám tovább a tudományait. Amit csak lehetett, elloptam tőle, ez volt életem első nagy „csínytevése”.

Játékról is kérdezel? Bizony, ismertük mi gyermekpajtásaimmal a játékot is, bürökből fostatót, bodzafából csepűgolyós puskát, fűzfából dorombot, tilinkót faragtunk, meglovagoltuk nemcsak a lovakat, hanem a bivalyokat is, és leskelődtünk, hallgatóztunk este a sötétben, különösen olyan házak ablaka alatt, ahol együgyű személyek laktak, akiknek egy kicsit félrevert a tengely, s fulladtunk bele a saját kacagásunkba attól, amit hallottunk. Itt nem mondhatom el, mert nem bírná a nyomdafestéket.

– *Mikor találkoztál először a betűvel?*

A szót és a betűt sokáig, nagyon sokáig nem tudtam megkülönböztetni, nálunk szóban, legtöbbször dallammal született meg az, amit aztán szorgalmas, tudós folkloristák, néprajztudósok összegyűjtöttek. A költészet bennünk volt, akárcsak a próza, most is háromszáznál több népdalt tudok, s legalább félezer népmesét, mondát, babonás történetet, szinte bántó és kínos volt később, felnőtt fejjel ezeket papírról olvasni. Hogy csinálhattak ilyesmit? De volt életemnek egy nagy véletlen szerencséje. Azért, hogy otthon ne rosszalkodjam, két idősebb leányka testvéremmel két évet jártam „lógóban” iskolába. Ez a „lógóban” azt jelentette, hogy még nem voltam iskolaköteles, de jelen voltam az osztatlan iskola első négy osztályának a tanóráin, így, mielőtt hivatalosan is beíratkoltak volna az első osztályba, tudtam az elemi iskola teljes tananyagát, Mikszáth Kálmán, *A két koldus diák* regényét akkor olvastam, amikor még egy „normális” gyerek analfabéta.

– *Megszállott gyerek voltál, akit az iskola, a könyv, a tudás örülete tartott fogva? Az iskolát a lomhább fajta szűkséges rossznak tudja, nálad miért lett templom?*

– Az iskoláról mint intézményről úgy szeretnék beszélni, ahogy még soha senki. Hátha sikerül. Odakerült hozzánk egy garabonciás református pap, Kolumbán Bendegúznak hívták, aki minden második vasárnap átgyalogolt hozzánk Kissolymosból ígét hirdetni, vallásórát tartani. Már konfirmációra készített elő, és én annyira megszerettem, hogy nem tudtam kivárni a faluban, ha Nagysolymos felől ereszkedett le az első vagy a második Vápán keresztül, elébe mentem, s együtt jöttünk be a templomajtóig. Egyszer azt mondja nekem ez a pap: „Jankó! Föl kellene jönnöd velem a Konoshegyre, mutatnék neked valamit.” Ez a Konoshegy pontosan Hidegkút és Nagysolymos határán volt, a legmagasabb erdős domb az egész vidéken.

Egyik vasárnap, amikor már hazafelé ballagott, elkísértem, beletelt másfél órába, amíg felértünk a megfigyelőhöz, mert gömbfákból azt is ácsoltak reája.

„No, Jankó – mondta a pap –, látod ott azt a kanyargós völgyet? Jól jegyezd meg, azon jött át 1849. július 30-án Marosvásárhelyről Erdőszentgyögyre, onnan a Gagyi-tetőn keresztül Székelykeresztúrra a legnagyobb magyar költő, Petőfi Sándor. És most fordulj meg! Ha átnézel a falu fölött, láthatod még a szászkézdi erdőket is. Arra van Héjjasfalva, mellette Fehéregyháza, oda ment le Petőfi Sándor július 31-én meghalni a szabadságért.”

Engedd meg, Lajos, hogy ezt a Bibliába illő jelenetet iskoláim, tanulmányaim csúcának nevezzem. Túl hangzatos lenne genius locit emlegetni, ezért azt mondom, szülővidékem szellemét erről a földrajzilag nem is olyan magas kilátóról, Konoshegyről ismertem meg. Persze, okítottak minden szépre-jóra tanárain, a székelykeresztúri líceumban, ragadt is rám valami, de ami megmaradt, az a gimnázium névadó ünnepe volt. Megkaptuk a Petőfi Sándor nevezetét, Illyés Kinga és Nemes Levente még színi növendékek voltak, lejötték szavalni (*Itt a nyílám, mibe*

lőjem?), s mi, a diákok négy szólamra énekeltük az *Egy gondolat bánt engemet* című rapszodiát. Tehát az első, legérzékenyebb életszakaszban majdhogynem testközelben éreztem Petőfi Sándort, szép túlzással azt mondhatnám: földiek voltunk. Ott pihen ő, ahol én születtem.

És aztán Kolozsvár!

– *Itt találkoztál – boldog diákkor – a Forrás-nemzedék nem egy tagjával.*

– Akkor, a hatvanas években (1961–1966) még élhető város volt a kincses város, ha elindultál az utcán, csupa fiatal arcokat láttál, s a magyar szó sem volt idegen. Román diáktársainkkal úgy-ahogy megfértünk az otthonokban, igaz, mi beszélünk az ő nyelvüket, ismertük történelmüket, kultúrájukat, ők nem a mienket. Mivel már annyira „fertőzött” voltam irodalommal, nem láttam, nem hallottam versen, novellán, regényen, esszén kívül egyebet. A *Forrás* első nemzedéke már debütált, minden lány Lászlóffy Aladárba volt szerelmes, mi, fiúk az ő kockás kabátjáról álmodtunk éjszaka is, csoporttársaim, padtársaim – belőlük formálódott a második nemzedék – úgy jártak a Gaál Gábor Irodalmi Körbe, mint Mekkába a vakbuzgó mohamedánok, s naponta megírtak legalább két-három verset. Sorolom a tagjait: Farkas Árpád, Molnos Lajos, Király László, Magyar Lajos, Tömöry Péter, Vári Attila, Apáthy Géza. Minden moccanásukat a zsigereimben érzem, ők szereztek be azt, amit az egyetem nem adhatott meg, pedig kiváló tanáraink voltak, a vécében, padlószobákban adtuk kézről kézre a tiltott, indexre helyezett köteteket, Dsidát, Tamásit, Nyirőt, Szabó Dezsőt, Kós Károly *Országépítőjét*. Ha nem ragaszkodtam volna mániákusan a tanári hivatáshoz, fölzárkózhattam volna hozzájuk.

Ezek voltak a hatvanas évek, ma már majdhogynem „boldog békeidőnek” nevezi az évtizedet a legtöbb történész, szociológus, politológus; a film, a könnyűzene s slágerfesztiválok, a diákmozgalmak éveinek. Azt hiszem, nem túlzok, ha azt állítom most, ennyi évtized után, hogy megrészegülten, boldog mámorral indultam a tanári pályára. Irodalmat tanítani gimnáziumi katedrán – mondtam – a legnagyobb jutalom földi halandó számára

– *Csak nem második Németh Lászlónak képzeled magadat? Ő beszélt úgy a tanításról, a tanári munkáról, mintha az élet legfontosabb – áldott – tevékenysége volna. Később nyilván a toll helyettesítette a katedráról való szólást. Ha az „Isten a kisujjunk begyében is benne lévő világszellem” – emlékezzünk csak egyik valódi hőszödre, „Cigány” Árpádra –, akkor te ezt világszellemet a diákot fölemelő megannyi cselekvéssel szolgáltad.*

– De igen, képzeltem. Minden jó magyartanár joggal képzelheti magáról, hogy Németh László. Ő írta (apja kiváló pedagógus volt!), hogy egy kiváló tanár fontosabb lehet a nemzetnevelésben, mint tíz költő. Feleségem szülőföldjére, Csikországba kerültünk az egyetem után, a dánfalvai liceumban tanítottunk minden humán tantárgyat: magyart, román, zenét, történelmet, grammatikát, literatúrát, még kicsiknek

szépírást is. A színjátszó csoporttal (*Légy jó mindhalálig, A Pál utcai fiúk*) bejártuk a Gyergyói-medencét, a Gyimeseket, Alcsíkot, Menaságot, megtörtént, hogy a „tanulatlan” közönség az előadás végén nem ment haza, zenészeket fogadtak, éjjel utáncig énekeltünk. Így a katedra nem a fáradt olajjal lekent deszkadobogót jelentette, hanem egy körül sem határolható imaginárius teret, amelynek körvonalai a tudatban és a lélekben lehettek. Tanítványaink vendiák találkozáján megkérdeztük, mi volt feledhetetlenül szép a deákéletben. Kórusban válaszolták: A kiszállások, a turnézások, a taps. A havasi élethez, kemény munkához szokott gyergyói és csíki székelyek tapsvihara. Elvégeztem Marosvásárhelyen a karvezetői tanfolyamot, a feleségem, Ilona a tánctanfolyamot, madrigálkórusunkkal rangos díjat nyertünk, s a „*Van három jó barátom*” kezdetűvel diákjaink évente szerenádokat adtak nekünk az ablakunk alatt. Amikor versenyvizsgával átkerültünk Háromszék fővárosába, Sepsiszentgyörgyre, Csíkdánfalva polgármestere, elnöke azt mondta: „Be kellene falazni a faluvégét, hogy a Hegedűs-házaspár ne tudjon elmenni.” Ez a kéttagú összetett mondat több, mint a kétszer is megszerzett doktorátus, mint minden diploma és kitüntetés. Ez egész életünk értelmének aranyfogalata.

– *A körülmények miatt a tanár hamar szakfelügyelővé változott.*

– A szakfelügyelőség – egy hónap után kineveztek magyar szakos tanfelügyelőnek – már sokkal több gonddal és kevesebb örömmel járt. Egy székely megye, Kovászna magyar szakos tanárainak minden gondja (tankönyvhiány, szakirodalom hiánya, a belső cenzúra, a besúgóktól való félelem) súlyos teherként nehezedett rám, de a másokért vállalt felelősséget is kialakította, megerősítette. Különösen a magyar irodalmi olimpiák előkészítése és levezetése hozta meg az örömet, az elégtételt. A kolozsvári *Utunk* minden évben közölte a díjnyertes diákok dolgozatait; nem egy közülük ma már otthon vagy Magyarországon jó nevű író, költő. Olyan nagyszerű tanárkollégákkal dolgozhattam együtt, mint Gazda József, Fábíán Ernő, Berde Zoltán, Albert Ernő.

– *És a hatalom? A sovén román bolsevizmus hiénái túrték ezt?*

– Persze, hogy éberem örködött felettünk a borzalmas Securitate. Romániában akkor összesen hat magyar szakos tanfelügyelő dolgozott, s több tucat szekus vigyázott ránk. Különösen akkor lett durva és kegyetlen a politikai rendőrség, amikor a román tagozatok ellen szóltam, agitáltam. Szép és kemény szöveggel beszéltem szülőkkkel, ne adják gyermeküket román tagozatra, hamis az a hivatalosan terjesztett elmélet (Szlovákiában most dühöng!), hogy az állam nyelvén jobban lehet érvényesülni.

Később, már az emigrációban tudtam meg: szomorú sorsunkhoz Ceaușescu és Kádár János debreceni és nagyváradi találkozója is hozzájárult. Balkán géniusza szekus brigádokat küldött le a Székelyföldre, hogy azok párt- és államellenes összeesküvéseket „fedezzenek föl”, ezek már bátrabbak voltak, mint a helyiek, össze-

vissza vertek, lefasisztáztak, irredentának, Horthy-bérencnek neveztek, s kijelentették, miattam még érettségi diplomát sem fog szerezni egyetlen gyermekem se. Nem volt válaszút, disszidálnunk kellett. Orwell-i évben, 1984-ben vágtunk neki az útnak, külföldön eladhatatlan szakmával, három gyerekkel. Megdöbbenésünkre a traiskircheni nemzetközi menekülttáborban (Bécs mellett van!), mindent tudtak rólam, egy hónap elteltével megkaptuk az osztrák menekültjogot, az „asylt”. Így lett második hazánk Ausztria.

– *A tanár egyszer csak tollat fogott...*

– A váltásról kérdezel? Arról, hogyan lettem tanárból író? Arra vagy kíváncsi, át lehet-e bújni a szivárvány alatt? Arany János a *Rózsa és Ibolya* munkáját szerette a legjobban. Az arról szól – közhelyet mondok –, hogy minden emberben él a vágy, valami nagyot, rendkívülit tenni, cselekedni. Ez a gyermekkorban természetes, felnőttteknél elhalványul, a mélybe süllyed. Az emigrációban gyámoltalan gyermekek lettünk, talán ez a gyámoltalanság vitt rá arra, hogy írni kezdjek. Az egyház latinul szent együgyűségnek nevezi ezt az állapotot: *sancta simplicitas*.

Írni kezdtem hát, kezdetben kockás füzetben csak magamnak, a zsigerek szintjén valósultam meg, aztán jött a gyógyító kín, megéreztem a határ-szindrómát, amit később önéletrajzi regényemben, *A néma esküjében* kibontottam. Egyik korai esszém (ez meg a *Körfolyosó* című kötetemben jelent meg), a *Nyelv és történelem, avagy miért fordult vissza Lótné Sodoma határában?* Dürer döbbenetes festményének a nyelvi leképzése: *Lót és a lányai*.

Erre az egyetlen megvilágosodásra volt szükségem, s beindult a folyamat, amit én lelki reinkarnációnak nevezek. Szellemi végvárat kellett építeni szavakból (számunkra a *Haza a magasban* konkrétum volt!), ott kellett építkezni, ahol még a földrengés sújtotta Déva vára sem létezett. Iskola helyett várat építettünk a határra, pedig tudtuk, mögöttünk a tűzözőn, előttünk a nihil, az idegenség, árvaság. A Törvényre viszont az első perctől vigyáztam. Rossz íróra éppen annyira nincs szükség, mint rossz tanárra. Tíz helyett egyetlen parancsolatot követtem: Az írás nem pótcselekvés, a szó nem gyurma.

– *Valóság? Látomás? Álom? A „pusztító kisgyermekkor” borzalmasabb volt, mint a felnőtt író irodalmilag kifejezett – visszaemlékező, egészségpótléknak ható – fizikai szenvedésekkel is teli megannyi vesszőfutása? Az osztrák pszichiáterrel való disputád – ő gyógyítani akart, te meggyógyulni –, akárhogy is van, keretes szerkezetet ad az életműregénynek. A szükségszerűségből technikai fogás lett, de valójában esztétikum.*

– Túl sok mindent zsúfoltál ebbe a kérdésedbe, szinte lehetetlen minden szegmentumára válaszolni. Rossz alvó, neuraszténiás kisgyermek voltam, az vagyok most is, emiatt a valóság és az álom, a valóság és a látomás között soha nem volt túlságosan vastag válaszfal. Azt viszont magam sem tudom megítélni, segített-e a

gyógyulásban az írás. Talán igen. *A néma esküje* önéletrajzom – mondod – valóban keretes mű, bécsi pszichiáteremmel beszélgetek, azokból a beszélgetésekből kerekedik ki az esszéregény. A pszichoanalízist meghaladta az idő, de a bizalmas emberi kapcsolatok, a barátságok, a „lélektől lélelig” megtett út bizonyára gyógyít, erőt ad, segít legyőzni legnagyobb ellenségünket, a magányt. Ezt tesszük mi most ezzel az interjúval is. De ha azt mondod, esztétikum lett a vallomásokból, örülök nagyon. Hozzáteszem, az intuíció nagyobb szerepet játszott, mint a tudatos alkotó munka.

– *És a honvágy? Az elhagyott szülőföld nem szólított meg?*

– Szinte elpusztított! A szülőföld minden emberi akarásnál erősebb. Éppen csak megszáradt a tinta az osztrák útlevelemlőnkön, négy év után kaptunk állampolgárságot, indultunk haza. Erről nem beszélek. Nem is írtam soha. A határ, Szent László városa, a Királyhágó, a Körösök, a Szamos, Kolozsvár végül Hidegkút, a szülők, testvérek viszontlátott arca, szeme fénye – pokoljárás után – maradjon örökre bent, belül.

– *„Van tehát egy pálya, emberi sors, amelybe titkon beleérezhetem, elrejthetem a magam sorsát: kisémberei gondjaimat, rejtjelezett, de merevgörcsösen őrzött parasztvoltageomat” – írod. A Benedek Elekről írott diplomamunka, illetve későbbi monográfia egy kissé maszkos én-megvallás is?*

– Megszólított viszont az egyetem, korholtak egykori tanárain, Jancsó Elemér, Antal Árpád, Balogh Edgár, miért nem dolgozom át a Benedek Elekről írott doktori értekezésemet (1978-ban védtem meg azt Kolozsvárott), miért nem írom meg a monográfiát. Az Akadémia dolga lett volna, tudom, de elhoztam magammal a dolgozatot, és Bécsben, ahová költöztünk, s ahol közel húsz évig éltünk, bele-belenézgettem, s elvékonyodott bennem a lélek, milyen alacsony szinten valósultam meg egykoron, bizonyára azért, mert akkor még nem egyesült bennem a szülőfalum és az emigráció szigora, fegyelme, germán-székely munkamorálja.

Másfél évet búvárokodtam a Széchényi Könyvtárban, akkor már hazatérőben voltunk, és elkészült az a változat, amelyet a csíkszeredai Pallas-Akadémia Kiadó utánnymásásban is kiadott. Könyvsiker lett egy semmiképpen sem divatos műfajú munkából.

– *Ha világmodell nem is, de emberiségmodell bőven lehet a kisbaconi apostol utolsó leírt mondata: „Fő, hogy dolgozzanak...”*

– Modell? Követendő példa? Eszménykép? Munkamorál? Három interjúba se férne bele, ha mindenikre válaszolnék. Benedek Elektől, Erdély apostolatól nemcsak nagy intelmét, utolsó mondatát tanultam meg, hanem híres krédóját is: *„A szép ifjúságnál csak egy van szebb, a szép öregség.”* Ez adott bátorságot legkínzóbb kérdéseimre, gyehegnás dilemmámra: Kiteljesedhet egy „életmű”, amit hatvanéves koromban kezdtem el?

Ha ne égetett volna ki belőlem az emigráció minden idealizmust, azt mondanám Berzsenyivel:

*„Van kies szőlőm, van arany kalással
Biztató földem: szeretett Szabadság
Lakja hajlékom. Kegyes istenimtől
Kérjek-e többet?”*

De ez lett volna a vég. A megelégedettség. A puha ernyedtség. Berzsenyi is lázadó volt, saját maga ellen lázadt, magára kényszerítette a verslábak, a trópusok fegyelmét. Úgy tudom, a germán szorgalom, a germán fegyelem és munkabírás menti meg ma is Európát a megfulladástól. Ezt tanultam meg az emigrációban, ez segít, ha hetvenévesen néha elfáradok.

– *„János, mi a lelkünkre faragjuk az ábrákat”... (Kolumbán Bendegúz)*

– Köszönöm, hogy szóba hozod kedves papomat, gyermekkorom és egész életem meghatározó alakját. Ha ő nem jelenik meg gondviselészerűen az életemben, kiestem volna az Isten markából. Ő valóban arra a belső építkezésre tanított meg, amelyet egyetlen pszichológus se tudna nevével nevezni. Talán az írók, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Reymond, Faulkner, Steinbeck, Hrabal, Borges... Ők és a jégkorszakbeli barlangrajzok készítői tudhatták, hogy semmisnek látszó ákombákomokkal elűzhetjük a félelmet és a szorongást. De erről nekem csak sejtelmeim vannak, s nem is akarom megölni ezeket a sejtelmeket korunk nagy betegségével, a rációval.

– *Mire vagy mégis igazán büszke?*

– A hét(!) unokámra. Akik úgy lovagolnak, taposnak rajtam, mintha országút volnék. Látod, sikerült megtalálni a metaforát. Országút vagyok, poros, gödrös országút, amelyik úgy kanyarog végig Európán, mint a Duna. Világpolgárnak nevezted. A szóösszetétel Csokonai leleménye. Pedig én csupán egyszerű közlegény vagyok, itt, Pesten, a Teréz körúton, akárcsak Nemecek a grundon.

– *Az írói lét, a keresztút stációinak megjárása után, jelent-e valaminő magabiztosságot?*

– Nem.

– *Milyen új művön dolgozol?*

– Új esszékötetemmel (*Az író fénye*) pályázatot nyertem, most a könyvhétre jelenik meg. Két regényem félig kész állapotban...

– *Vigadni ugyan nem nagyon tudtam az interjú alatt, de ha az életműved kikerekedik, a szenvedés „boldogsága” mellett az öröm boldogságát is nyilván élvezni fogod. Ehhez az etaphoz kívánok jó egészséget!*